

sadrazamlıkla mükâfatlandırılarak geldiği İstanbul'da karşılanmasını ve yapılan törenleri anlatmaktadır. *Târihçe-i Nevres* de Hüseyin Akkaya tarafından yayımlanmıştır (İstanbul 2004). 5. *Münşeât*. Nevres'in aynı zamanda bir münşi olarak şöhret kazanmasına yol açan eserde seksen üç parça yer alır. İlk elli altı parça mektup, diğerleri arzıhal, duânâme, niyaznâme, muhabbetnâme şeklinde kaleme alınan eserde şairin hayatı hakkında çeşitli bilgiler mevcuttur. Babinger, *Münşeât'ın Eser-i Nâdir* adıyla basıldığını söylerse de (GOW, s. 295) *Eser-i Nâdir* Osman Nevres'e aittir. 6. *Mebâligü'l-hikem*. İranlı mutasavvıf Abdullâh-ı Ensârî'nin tasavvufî konuları özlü bir anlatımla dile getiren *Ey Dervîş* isimli küçük eserinin genişletilmiş Türkçe çevirisidir (İstanbul 1302). Bir mukaddime ile Farsça metin ve Türkçe tercümelerinin münâvebeli bir şekilde sıralanmasından oluşur. Serbest bir üslûpla tercüme ve şerhedilen eser 1172 (1759) yılında tamamlanarak Koca Râgıb Paşa'ya sunulmuştur. 7. *Tercüme-i Târih-i Cihangir Şah*. Bâbürlü Hükümdarı Cihangir Şah'ın Farsça olarak kaleme aldığı *Tüzük-i Cihangîrî* adlı hâtıratının tercümesidir. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan (TY, nr. 2544) bu hacimli eser III. Mustafa'nın emriyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Yer yer sade bir dilin kullanıldığı eser Nevres'in süslü nesirdeki başarısını göstermesi bakımından önemlidir. 1786 yılından itibaren kısmen veya tamamen İngilizce'ye ve başka dillere tercüme edilmiştir (Storey, I, 558).

BİBLİYOGRAFYA :

Nevres, *Târihçe-i Nevres*, İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 3442/2, vr. 397^a; a.mlf., *Münşeât*, İÜ Ktp., TY, nr. 1695, vr. 16^b, 19^b-21^a, 67^{a-b}, 397^a; Hâkim Mehmed, *Târih*, TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 231, vr. 135^b, 278^a; Şem'dânîzâde, *Mürî't-tevârih* (Ak-tepe), II, 47; Müstakimzâde, *Mecelletü'n-nişân*, Süleymaniye Ktp., Hâkim Efendi, nr. 628, vr. 429^b; a.mlf., *Tuhfe*, s. 676; Vâsîf, *Târih*, I, 211; Sahaf- lar Şeyhizâde Esad Efendi, *Şâhidü'l-müverrihin*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 362, vr. 24^b; Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey, *Mecmûatü't-terâcim*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 788, vr. 39^a; Fatî'n, *Tezkire*, s. 419; Mehmed Tefvîk, *Mecmûa-i Terâcim*, İÜ Ktp., TY, nr. 192, vr. 113^a; Muallim Nâci, *Esâmî*, İstanbul 1308, s. 328-329; Nâmık Kemal, *Tâkib*, İstanbul 1312, s. 27-29; *Sicill-i Osmânî*, IV, 587; *Osmanlı Müellifleri*, II, 459; Hammer, *GOR*, IX, 643-644; a.mlf., *GOD*, IV, 321-327; Flügel, *Handschriften*, III, 486; Storey, *Persian Literature*, I, 558; Babinger, *GOW*, s. 295; a.mlf. (Üçok), s. 322; a.mlf., "Newres", *EI*² (İng.), VIII, 9; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 567; W. Björkman, "Die Klassisch-Osmanische Literatur", *Ph.Tf*, II, 449; Gibb, *HOP*, IV, 133-139; *TYDK*, III, 785-789; Atâ Terzibaşı, *Kerkük Şairleri*, Bağdad 1382/1963, I, 22; a.mlf., "Nevres, Abdürrezzak", *TA*, XXV, 215-216; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli*

Türk Edebiyatı Târîhi, İstanbul 1976, II, 752; M. Götz, *Türkische Handschriften*, Wiesbaden 1968, II, 229-230; Şerife Yağcı, *Nevres-i Kadim Divanı ve İndeks* (yüksek lisans tezi, 1993), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadim and his Turkish Divân: Nevres-i Kadim ve Türkçe Divanı*, Harvard 1996, I-II; a.mlf., "Nevres-i Kadim'in Gazve-i Bedr Adlı Mesnevisi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II, Sivas 1998, s. 145-178; *Kâmûsü'l-a'lâm*, VI, 4607; Ömer Faruk Akün, "Nevres, Abdürrezzak", *İA*, IX, 228-231; M. Münir Aktepe, "Hekimoğlu Ali Paşa", *DİA*, XVII, 167.

HÜSEYİN AKKAYA

NEVRES, Osman

(ö. 1293/1876)

Divan şairi.

Rum asıllı olup muhtemelen 1236'da (1820-21) Sakız'da doğdu. Bağdat ve Şam valiliği yapan Ali Rızâ Paşa'nın hizmetkârlarından Süleyman Efendi tarafından sekiz dokuz yaşlarında satın alınıp yetiştirildikten sonra paşaya takdim edildi ve onun himayesinde medrese tahsili gördü. Bağdat'ta vilâyet kâtipliği yaptığı sırada şiirle ilgilendi. Hâmisinin ölümü üzerine (1846) İstanbul'a gidip Hariciye Mektûbî Kalemî'nde görev aldı. Bu dönemde Mûşir Abdülkerim Nâdir Paşa'ya intisap ederek onunla beraber tekrar Bağdat (1848) ve Hicaz'a (1852) gitti. 1858'de mütemâyiz rütbesiyle ve Irak-Hicaz orduları muhasebeciliğiyle Bağdat'a döndü. Bu yıllarda büyük emeklerle evinde güzel bir çiçek bahçesi meydana getirdi. İstanbul'a gitmeyi çok istediği halde İkinci Ordu muhasebeciliğiyle Şumnu'ya gönderildi (1872). Bağdat'ta iken adının karıştığı bir suistimal yüzünden görevinden alındı ve bir buçuk yıl kadar Şumnu'da yaşadı. İstanbul hasreti ve hırsızlık isnadı aklî dengesinin bozulmasına sebep oldu. İstanbul'a götürülerek Haydarpaşa Hastahanesi'ne yatırıldı. Kısmen iyileşince Zaptiye Nezâreti mektupçuluğuna getirildi (1874). Ancak bir müddet sonra şuuru yeniden bozulduğundan Üsküdar'daki evine çekildi. 6 Şubat 1876'da vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

Nevres kendi döneminde şairliğiinden ziyade münşiliğiyle tanınmıştır. Nesrinin Âkîf ve Mustafa Reşid paşaların, nazmının ise Ali Rızâ Paşa'nın etkisinde geliştiği söylenir. Şiirlerin şekil ve muhtevasında gösterdiği yenilikleri nesirde gösterememiştir. Bağdat'ta sıbyan mektebine giderken şiir yazmaya başladığı söylenen şairin ilk uzun manzumeleri Ali Rızâ Paşa'ya hitaben söylediği kasidelerdir. Daha çok Fuzûlî'den et-

kilenmiş, Nevres-i Kadim (Abdürrezzâk), Nedîm, Tarihçi Râşid, Keçecizâde İzzet Molla gibi şairlerle Ali Rızâ, Mûsâ Kâzım ve Ziyâ Paşa gibi çağdaşlarına nazireler yazmıştır. Süleyman Seni, Sırrı Paşa ve Nasûhîzâde'den şiir öğrenen Nevres, Arapça ve Farsça'sını geliştirerek bu dillerde de şiir yazmıştır. Hatta Arapça şiirlerinin Türkçe şiirlerinden daha üstün olduğu söylenir. Ziyâ Paşa ve Muallim Nâci gibi şairler tarafından takdir edilen şiirleri bilhassa Irak Türkleri arasında şöhret kazanmış, bestelenen na'atları tekkelerde icra edilmiştir. Şarkı da besteleyen Nevres genellikle şiirlerinde klasik çizgiyi devam ettirmişse de bazan hem şekil hem muhtevada yenilikler yaparak gazel formunda kaside yazmış ve bir gazeli iki vezne de uyabilecek şekilde söylemiştir. Döneminde kullanılan telgraf, vapur, Avrupa gibi kelimeleri divan şiiri mazmunları arasına sokmuş ve şiirde bilinmeyen kelimeleri açıklamak gibi alışılmadık bir yol izlemiştir. Bu sebeple onun klasik çizgide bazı yenilikler yaptığı söylenebilir. Türkmen lehçesiyle de şiirler söyleyen şair bu türden yenilikleri sebebiyle eleştirilmiştir. Şiirlerinden bazılarının Ali Rızâ Paşa'dan alıntı olduğuna dair iddiaları ve Nâmık Kemal'in "hâr" ithamıyla onun şairliğini eleştirmesi İbnülemin Mahmud Kemal tarafından yersiz bulunmuştur. Nâmık Kemal'e olan karşılıklı hicviyeleri şairin ölümüne kadar devam etmiştir (Özgül, s. 58-81). Divanının sonunda yer alan "Muhtıra-i Nazm" adlı yazısında ithamlara karşı kendini savunan Nevres kimseden şiiri çalmadığını belirtir. Yaşadığı dönemdeki genel temayülden farklı olarak divan edebiyatına yakın bir üslûpla lirik şiirler yazan Nevres vatan sevgisine dair şiirlerinde çağın yeni fikirlerini işlemiştir.

Eserleri. 1. Divan. İki defa basılan (İstanbul 1257, 1290) gayri mürettep divan iki bölümden oluşur. Türkçe olan ilk bölüm Arapça, Farsça ve Türkçe rubâiler halindeki münâcât ile başlar. Daha sonra iki na't, bir mersiye, on iki kaside, on altı terciibend, yirmi dokuz tarih, bir kıta, iki tahmîs, iki muhammes ve yedi şarkı, ikisi müstezad şeklinde 405 gazel yer alır. Abdülkerim Nâdir Paşa'ya yazılan bir mektubun ardından Abdülbâki Efendi'nin Arapça takrizi ve devrin büyüklerine yazıldığı anlaşılan mektuplardan ibaret bir münşeât kısmı gelir. "Eş-âr-ı Müteferrika" başlığını taşıyan yirmi beş şiirden sonra rubâiyyât ve beyitler bulunur. Farsça bir divançenin (Âsâr-ı Fârisî) yer aldığı ikinci bölümde üç kaside, 139 gazel ve rubâiyyâtтан sonra kendinden

bahseden "Muhtıra-i Nazm" adlı bir yazı bulunmaktadır. Ziyâ Paşa'nın ve Ezherîzâ-de Seyyid Muhammed Said Efendi'nin takriziyle sona erer. **2. Destâr-ı Hayâl.** Altı hikâyeden oluşan bir mesnevi olup müstakil olarak basılmış (1289), ayrıca divanın 1290 baskısında da yer almıştır (s. 299-318). **3. Eser-i Nâdir Mecmûâtü't-tarab alâ lisâni'l-edeb.** Maiyetinde bulunduğu Abdülkerim Nâdir Paşa için yazılan eserde divana girmemiş bazı gazeller, kendi münşeati ve Nâdir Paşa'nın bunlara yazdığı cevaplar bulunmaktadır. Ali Rızâ Paşa'nın birçok şiirinin de kaydedildiği eserde şair uzun, secili cümlelerle başından geçen olayları tasvir eder. Divanın 1290 baskısı içinde mevcuttur (s. 174-182). **4. Mersiye.** Muh-teşem-i Kâşânî'nin Kerbelâ şehidleri hakkındaki mersiyesinden esinlenerek kaleme aldığı 115 beyitlik bu manzume divanın 1290 baskısı içinde bulunmaktadır (s. 6-10).

Bursalı Mehmed Tâhir, Osman Nevres'in Sa'dî-i Şîrâzî'nin hayat hikâyesinin de yer aldığı bir *Gülîstân* tercümesi olduğunu söyler. Fevziye Abdullah Tansel, eski mecmualardan birinde Nevres'in biyografisinden bahseden *Külbe-i Ahzân* adlı bir risâlesinin tefrika edildiğini ileri sürmekteyse de (İA, IX, 233) bunun divanın son kısmına eklenen "Muhtıra-i Nazm"ın içindeki bir ifadeden kaynaklandığı anlaşılmaktadır (Özgül, s. 41-42).

BİBLİYOGRAFYA :

Osman Nevres, *Divan*, İstanbul 1290; Fatîh, *Tezkire*, s. 419; Osmanlı Müellifleri, II, 283-284; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1189-1201; "Osman, Nevres", *Beiträge zur Arabischen Poesie (Übersetzungen, Kritiken, Aufsätze)*, Stuttgart 1961, IV/2, s. 19, 89-111; Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1997, s. 241; M. Kaya-han Özgül, *Osman Nevres: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1999; Alim Yıldız, "Osman Nevres'in Olay-dı Redifli Gazeline Şerh", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VI/1, Sivas 2002, s. 267-277; Ata Terzibaşı, "Nevres", *TA*, XXV, 216; Feyziye Abdullah Tansel, "Nevres", *İA*, IX, 231-233; F. Babinger, "Nevres", *EL* (İng.), VIII, 9.

VİLDAN SERDAROĞLU

NEVRES BEY, Üdî

(1873-1937)

Türk virtüoza
ve bestekârı.

Malatya'nın Yeşilyurt ilçesinde doğdu. Horum Hâfız diye bilinen ve demirci ustası olan babasının 1880 yıllarında İstanbul'a gitmesinden iki yıl sonra annesinin ölümü üzerine babası tarafından İstanbul'a ge-

tirtildi. Ardından babasının da ölümüyle Nevres'in eğitimi ve yetişmesi İstanbul'a ilk gelişinde babasını da himayesine almış olan bir paşa tarafından sağlandı. Öğrenimini tamamladıktan sonra Bâbü'lî'de çalışmaya başladı. Düzenli bir şekilde ders almadan kendi kendine devam ettirdiği mûsiki çalışmalarında büyük başarı gösterdi ve bu arada ud öğrendi. Mûsikideki dönüm noktasının Tanbûrî Cemil Bey ile tanışmasından sonra olduğu söylenir. 1900'lü yıllarda üdî olarak şöhrete kavuşan, zaman zaman devlet adamlarının konaklarında özel mûsiki dersleri veren ve dönemin önemli mûsikişinaslarının katıldığı toplantıların vazgeçilmez simaları arasında yer alan Nevres Bey'in özellikle 1908'de Tepebaşı Gazinosu'nda Manyasîzâde Refik Bey'in himayesinde düzenlenen, devrin ünlü sâzende ve hânendelerinin katıldığı konserle şöhreti daha da arttı. I. Dünya Savaşı'ndan önce plak çalışmaları için gittiği Almanya'dan dönüşünde armoni öğrenmeye başladı. Cumhuriyet'in ilânından birkaç yıl sonra Mustafa Kemal'in isteği üzerine Cumhurreisliği Hususi Kalemî'nde görevlendirilirse de Ankara'nın havasına alışamadığından İstanbul'a döndü. 1930'da Münir Nurettin Selçuk'un Fransız Tiyatrosu'nda (şimdiki Dörmön Tiyatrosu) verdiği ilk konsere udu ile katılan Nevres Bey, İstanbul Radyosu'nun ilk yayınından itibaren enstrümanı ile programlara katılmaya başladı. Ancak yapılan yayınların kalitesinden şikâyet ettiği için hiç radyo dinlemediği söylenir. 1934'te çıkarılan soyadı kanunu ile Orhon soyadını aldıysa da Üdî Nevres diye şöhret buldu. Gırtlak kanseri teşhisiyle yatırıldığı Cerrahpaşa Hastahanesi'nde 22 Ocak 1937 tarihinde vefat etti ve çok sevdiği Yakacık Mezarlığı'na defnedildi.

Türk mûsikisi tarihinin en büyük ud icracılarından olan Nevres Bey ses sanatkâr-

Üdî
Nevres Bey

lığı ve bestekârlığının yanı sıra hocalığıyla da tanınmıştır. Geleneksel ud tekniğini aşarak tamamen kendine has bir teknik geliştirmiş, ud çalışındaki yüksek müzikalitesiyle Tanbûrî Cemil'in tamburda açtığı çığırı Nevres Bey udda yapmıştır. Şerif Muhtittin Targan gibi ud virtüozlarının ortaya çıkışında onun önemli rolü olduğu kabul edilir. Dönemin tanınmış pek çok sâzendeyle birlikte çalan ve ünlü hânendelere de eşlik eden Nevres Bey'in birlikte çaldığı sâzendeler arasında Tanbûrî Cemil, Kanûnî Şemsi, Lavtacı Hristo, Kemânî Memduh, Kemânî Bülbülî Sâlih, Kemençeci Vasil, Santûrî Edhem Efendi, Ruşen Ferit Kam, Nubar Tekyay ve Artaki Candan'ı özellikle zikretmek gerekir.

Nevres Bey, Türkiye'de plak sanayiinin yerleşmeye başladığı dönemden itibaren plak çalışmalarına udu ve sesiyle katılarak Columbia, Sahibinin Sesi ve Pathé gibi firmalarda Tanbûrî Cemil ve Sadi İşlay'la birlikte plaklar doldurmuş ve bazı eserler okumuştur. Ayrıca Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Arşivi'nde kayıtları bulunmaktadır. Tenkitçi ve hırçın kişiliğinin yanı sıra sıkı denecek derecede prensiplerine bağlı olan Nevres Bey udunu hiçbir zaman geçim vasıtası olarak kullanmamıştır. Udu-nun üzerine büyük bir titizlikle eğildiği, onu kimseye vermediği, hatta kırılmasından korktuğu için çok defa toplu ulaşım araçlarına binmeyip yürümeyi tercih ettiği söylenir. Mizaç olarak Tanbûrî Cemil'le pek uyuşamamasına rağmen saz topluluklarında uzun süre birlikte çalmışlardır. Olağan üstü bir mûsiki kulağına sahip olan Nevres Bey en küçük bir falsoyu bile hoş görmez, hemen müdahale ederdi. Pek çok ses ve saz sanatçısı yetiştirmiştir. Bunlar arasında Refik Talat Alpman, İbrahim Ziya Özbekkan (Suphi Ziya Özbekkan'ın ağabeyi) ve Bedriye Hoşgör onun udda devamı olmuş ve daha sonra gelenler de bu tekniği iletmeye gayret etmiştir. Lâle ve Nergis hanımlarla Safiye Ayla Targan da yetiştirdiği ses sanatçılarından en ünlülerindendir. Ayrıca Suphi Ziya Özbekkan ile İbrahim Ziya Bey'e de mûsiki dersleri vermiştir.

Dostlarına, iyi anlaşılamayacağı endişesiyle beste yapmaktan çekindiğini söyleyen Nevres Bey fazla eser bestelememekle birlikte günümüze ulaşan eserleri onun bu konudaki başarısını göstermektedir. Tanbûrî Cemil'le beraber besteledikleri muhayyer saz semâisinin yanı sıra 1926 yılında Lâika Karabey'e ithafen bestelediği hüz-zam saz semâisi onun şaheseri olarak ka-